

TARIM ÜRÜNLERİNDE MALİYET HESAPLAMA

Yöntem ve Uygulamalar

Doç. Dr. Gülşen KESKİN
Prof. Dr. Erdal DAĞISTAN

Tarım Ürünlerinde Maliyet Hesaplama Yöntem ve Uygulamalar

ISBN: 978-625-8101-04-1

© 1. Basım, Mart 2022

© Copyright 2022, ATLAS AKADEMİ

Bu baskının bütün hakları Atlas Akademi'ye aittir.
Yayınevinin yazılı izni olmaksızın kitabın tümünün veya bir kısmının
elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı
ve dağıtımını yapılamaz.

SERTİFİKA NO: 49704

Kapak Tasarımı: Altay DAĞISTAN

Dizgi: Atlas Akademi

Baskı ve Cilt

Dizgi Ofset

Yeni Matbaacılar Sitesi Konya

Tel: 0332 342 07 42

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Editörler:

KESKİN, Gülşen.

DAĞISTAN, Erdal

Anahtar Kelimeler:

Tarım Ürünlerinde Maliyet Hesaplama

Yöntem ve Uygulamalar

Akademi Mah. Yeni İstanbul Cad.

No: 22 Selçuklu / KONYA

Tel: 0332 241 30 59

ÖN SÖZ

İnsan ihtiyaçlarının sınırsız ve bu ihtiyaçları karşılayacak olan kaynakların ise sınırlı olması ekonominin temel sorunudur. Bu sorun ülkeleri kaynakların tümünden en iyi şekilde yararlanmaya ve üretimin kapasitesini artırmaya zorlamaktadır. İnsanların temel ihtiyacı olan gıda ürünlerini sağlayan tarım sektörü ise her zaman ekonominin en stratejik sektörü olmuş ve toplumun tüm kesimlerini çok yakından ilgilendirmesi nedeniyle de çeşitli müdahalelere ve desteklere ihtiyaç duymuştur. Tüketicinin tarım ürünlerine ve gıdaya erişiminde ürünlerin fiyatları en önemli unsur olurken, üretici açısından ise iyi bir gelir sağlama çabası içerisinde ürün fiyatlarının yanı sıra üretim maliyetlerinin azaltılması da önemli hale gelmiştir. Tarımsal ürün maliyetleri tarım politikalarının oluşturulmasında ve yürütülmesinde karar vericilere önemli bilgiler sağlamak ve ürün fiyatlarının oluşmasından başlayarak üreticinin üretim faaliyetini ekonomik olarak sürdürebilmesine kadar etkili olmaktadır. Ayrıca ulusal/uluslararası rekabet analizleri, üretim planlaması, tarımsal projeksiyonlar ve bilirkişi raporları olmak üzere birçok alanda üretim maliyetleri kullanılmaktadır.

Türkiye’de tarım işletmelerinde muhasebe kayıtlarının tutulmaması nedeniyle işletmelerde maliyetlerin ve gelirlerin tespitinde çoğunlukla anket ile toplanan veriler kullanılmaktadır. Bu verilerin doğru elde edilmesi ve analizi ise uygulanacak politikaların tespiti bakımından çok önemlidir. Bu nedenle, ürün maliyetlerinin belirlenmesi için sahadan veri toplayan ve bu verileri uygun yöntemlerle analiz eden; alan bilgisi, tecrübesi ve çiftçi ile iletişimi iyi olan ve maliyet hesaplama yöntemlerini bilen teknik elemanlarla çalışılması gerekmektedir. Ziraat Fakültelerinin Tarım Ekonomisi bölümlerinden mezun olanlar başta olmak üzere tüm Ziraat Mühendisleri meslek hayatları boyunca tarımsal ürün maliyetlerini çeşitli nedenlerle ve özellikle de bilirkişilikler nedeni ile kullanmak durumundadırlar. Bu nedenle, bu kitap başta Tarım Ekonomisi bölümü öğrencileri olmak üzere tüm Ziraat Fakültesi öğrencileri için hazırlanmıştır ve başta Bilirkişilik yapan Ziraat Mühendisleri olmak üzere tüm meslektaşlarımız için de faydalı olacağı düşünülmektedir.

Tarımsal ürünlerde maliyet hesaplama yöntemleri ve uygulama esaslarının ana hatlarıyla anlatıldığı bu kitap, aynı zamanda tarımsal ürün maliyetlerini hesaplayan kurum ve kuruluşlar için de yol gösterici olacak kaynak bir eserdir. Kitapta maliyet ve bununla ilgili temel kavramlar basit bir dille anlatılmış ve temel konular özlü olarak verilmiştir.

Bu kitabın hazırlanmasında tarımsal ürünlerde maliyet analizi konusunda bu güne kadar üniversite ve üniversite dışında vermiş olduğumuz dersler dikkate alınarak konunun özlü bir şekilde anlatımı hedeflenmiş olup öğrencilerimize, politika üreticilerine ve tüm meslektaşlarımıza faydalı olmasını dileriz.

Hatay, 2022

Doç. Dr. Gülşen KESKİN

Prof. Dr. Erdal DAĞISTAN

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ.....	iii
TABLolar.....	vii
ŞEKİLLER.....	ix
KISALTMALAR.....	xi
1. GİRİŞ.....	1
2. MALİYET.....	2
3. MALİYET İLE İLGİLİ TEMEL KAVRAMLAR.....	6
3.1. Masraf /Gider.....	6
3.1.1. Masrafların sınıflandırılması.....	7
3.1.2. Masraf yerlerine dağıtım ve birim maliyetin bulunması.....	9
3.2. Harcama.....	9
3.3. Fırsat Maliyeti /Alternatif Maliyet.....	9
3.4. Açık Maliyetler.....	11
3.5. Örtük Maliyetler.....	11
3.6. Ekonomik Maliyet ve Ekonomik Kar.....	12
3.7. İşletme Masrafları.....	13
3.8. Üretim Masrafları.....	14
3.8.1. Maliyet tablolarında üretim masrafları.....	14
3.8.2. Üretim masrafları ve arazi kirası.....	25
3.9. Uygulama Örnekleri.....	26
4. MALİYET HESAPLAMADA KULLANILAN YAKLAŞIMLAR.....	33
4.1. Zamana ve Kapsama Göre Maliyet Hesaplama.....	33
4.2. Uygulamada Maliyet Hesaplama Yaklaşımları.....	35
5. BİTKİSEL ÜRÜNLERDE MALİYET HESAPLAMA YÖNTEMİ... 36	
5.1. Basit ve Bileşik Hesaplama Yöntemi.....	36
5.2. Müşterek Masrafların Ürünlere Dağıtımı ve Maliyetin Bulunması..	37
6. MALİYET TABLOLARININ HAZIRLANMASI VE UYGULANMASI.....	39
6.1. Fiziki Veriler/Kayıtlar.....	39

6.2. Finansal Veriler/Kayıtlar.....	40
6.3. Verilerin Toplanması.....	46
7. MALİYET TABLOLARININ MASRAFLARINA GÖRE İNCELENMESİ	48
7.1. Değişen Masraflar	49
7.1.1. Toprak hazırlığı.....	49
7.1.2. Ekim / dikim	52
7.1.3. Gübreleme	54
7.1.4. İlaçlama	56
7.1.5. Sulama	56
7.1.6. Diğer bakım işleri	57
7.1.7. Hasat ve pazarlama.....	61
7.1.8. Diğer değişen masraflar	61
7.1.9 Döner sermaye faizi.....	64
7.2. Sabit Masraflar	64
7.2.1. Tarla kirası/Arazi kirası	64
7.2.2. Genel idare giderleri	64
7.2.3. Diğer	64
7.3 Maliyet Tablolarındaki Diğer Veriler.....	65
8. TEK YILLIKLARDA MALİYETİN HESAPLANMASI	66
9. ÇOK YILLIKLARDA MALİYETİN HESAPLANMASI	76
9.1. Tesis Dönemi	76
9.2. Üretim Dönemi ve Ürün Maliyetlerinin Bulunması.....	77
10. ANKET UYGULAMASI VE DEĞERLENDİRME	88
11. MALİYET TABLOLARININ BİLİRKİŞİ DEĞERLENDİRMELERİNDE KULLANILMASI	95
12. HAYVANSAL ÜRÜNLERDE MALİYETİN HESAPLAMASINA İLİŞKİN GENEL BİR DEĞERLENDİRME.....	99
13. KAYNAKLAR.....	114
14. İNDEKS	117

TABLULAR

Tablo 1.	Bitkisel üretimde değişen ve sabit masraflar.....	16
Tablo 2.	Üretim masrafları.....	25
Tablo 3.	Maliyet hesaplama yaklaşımları.....	33
Tablo 4.	Buğday maliyetinde fiziki verilere örnek.....	41
Tablo 5.	Buğday maliyetinde finansal verilere örnek.....	42
Tablo 6.	..... İlinde kuru şartlarda ayçiçeği üretiminde fiziki verilere örnek.....	43
Tablo 7.	..... İlinde sulu şartlarda ayçiçeği üretiminde fiziki verilere örnek.....	44
Tablo 8.	..... İli domates üretiminde fiziki verilere örnek.....	45
Tablo 9.	Toprak hazırlığı masrafları	51
Tablo 10.	Ekim masrafları	53
Tablo 11.	Gübreleme masrafları	55
Tablo 12.	İlaçlama masrafları	58
Tablo 13.	Sulama masrafları.....	59
Tablo 14.	Diğer bakım masrafları.....	60
Tablo 15.	Hasat ve pazarlama masrafları.....	62
Tablo 16.	Diğer değişen masraflar.....	63
Tablo 17.	Tek yıllıklarda ürün maliyetinin hesaplanması	68
Tablo 18.	Bitkisel ürünlerde fiziki girdi kullanımları ve maliyet verileri örnek anket formu	73
Tablo 19.	Çok yıllıklarda tesis masraflarının bulunması.....	79
Tablo 20.	Çok yıllıklarda üretim dönemi masrafları	83
Tablo 21.	Meyve bahçelerinde tesis dönemi veri toplama formu	84
Tablo 22.	Meyve bahçelerinde üretim dönemi veri toplama formu.....	86
Tablo 23.	1 kg. buğday maliyetinin hesaplanması	94

Tablo 24.	Münavebe ve ortalama arazi rantının arazi değerine etkisine örnek	98
Tablo 25.	Hayvansal ürünlerde değişen ve sabit masraflar	101
Tablo 26.	Süt sığırcılığı üretim faaliyetinde veri toplama formu	103
Tablo 27.	Süt maliyet masrafları	108
Tablo 28.	Sürü hareket tablosu	109
Tablo 29.	Sığır besisi maliyet masrafları	110
Tablo 30.	Karkastan elde edilen et, yağ ve kemik oranları	111
Tablo 31.	Dana besisi üretim maliyetinde masrafların dağılımı	112
Tablo 32.	Çeşitli illerde sığır besi işletmelerinde masrafların dağılımı	113

ŞEKİLLER

Şekil 1.	Üretim faktörlerinin üretimden aldıkları pay	3
Şekil 2.	Maliyetin oluşumu.....	3
Şekil 3.	Şatış fiyatının oluşumu.....	5
Şekil 4.	Üretim giderlerinin maliyeti oluşturma süreci	7
Şekil 5.	Masrafların sınıflandırılması	7
Şekil 6.	Muhasebe karı ve ekonomik kar	13
Şekil 7.	İşletme masrafları	13
Şekil 8.	Üretim masrafları.....	14
Şekil 9.	Kısa dönemde üretim masrafları (1) linear, (2) azalan verimler kanununun etkisi	15
Şekil 10.	Tam maliyet, değişen ve sabit masrafların sınıflandırılması	17
Şekil 11.	Harcama, gider ve maliyet	27
Şekil 12.	Balyalama masrafları.....	32
Şekil 13.	Gelir ve maliyet ilişkisi	34
Şekil 14.	Maliyet hesaplama yöntemleri	36
Şekil 15.	Tek yıllıklarda maliyet tabloları	67
Şekil 16.	Çok yıllıklarda tesis dönemi masrafları.....	78
Şekil 17.	Çok yıllıklarda üretim dönemi masrafları	78
Şekil 18.	Birleşik hesaplama yöntemi	102